

Date: 1st September-2026

**AN'ANAVIY DUTOR VA MAQOM SAN'ATI: MILLIY MUSIQIY
QADRIYATLARNI YOSH AVLODGA ZAMONAVIY TA'LIM ASOSIDA
YETKAZISH**

Rashidova Maftuna Rashidxon qizi

15- Bolalar musiqa va san'at maktabi

An'anaviy ijrochilik bo'limi

An'anaviy dutor sinfi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek xalq cholg'u san'atining nodir namunalaridan biri bo'lgan dutor ijrochiligi hamda YuNESKO tomonidan insoniyatning nomoddiy madaniy merosi durdonasi sifatida e'tirof etilgan maqom san'atining milliy ma'naviyatimizdagi o'rni tahlil qilingan. Globallashuv va ommaviy madaniyat ta'sirining kuchayishi sharoitida yosh avlodning an'anaviy musiqiy san'atga bo'lgan qiziqishi pasayib borayotgani sabablari — o'qitish metodikasidagi kamchiliklar, ustoz-shogird an'anasining zaiflashuvi, o'quv dasturlaridagi nazariy-amaliy nomutanosiblik — ilmiy asosda yoritilgan. Ushbu muammolarni bartaraf etish yo'lida integratsiyalashgan o'quv dasturlarini joriy etish, raqamli texnologiyalardan foydalanish, ustoz-shogird tizimini institutsional qo'llab-quvvatlash, ijodiy tanlov-festivallar tashkil etish hamda oilaviy tarbiyani kuchaytirish kabi metodik yo'nalishlar taklif qilingan. Tadqiqot natijalari milliy musiqiy qadriyatlarni yosh avlodga samarali yetkazish, madaniy davomiylikni ta'minlash va milliy o'zlikni saqlab qolish borasidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Dutor, maqom san'ati, milliy musiqiy meros, zamonaviy ta'lim, yosh avlod tarbiyasi, ustoz-shogird an'anasi, madaniy davomiylik.

O'zbek xalqining ko'p asrlik ma'naviy-madaniy merosida cholg'u san'ati va ayniqsa dutor ijrochiligi hamda maqom san'ati alohida, betakror o'rin tutadi. Chunki bu ikki hodisa nafaqat estetik zavq manbai, balki xalqimizning tarixiy xotirasi, falsafiy dunyoqarashi, ma'naviy-axloqiy tamoyillari va milliy o'ziga xosligini o'zida mujassam etgan yaxlit madaniy tizim sifatida shakllanib kelgan.

Dutor esa Markaziy Osiyo mintaqasida bir necha ming yillik tarixga ega bo'lgan, ikki torli, uzun dastali, mayin va teran ohangga ega cholg'u bo'lib, Buxoro, Samarqand, Xorazm, Farg'ona vodiysi va boshqa mintaqalarda o'ziga xos ijrochilik maktablari, texnik uslublari va pedagogik an'alarini vujudga keltirgan. Maqom san'ati esa she'riyat, falsafa, musiqa nazariyasi va ijro amaliyotini uyg'unlashtirgan murakkab, ko'p qatlamli tizim bo'lib, unda insonning ichki kechinmalari ishq-muhabbat, iztirob, hayrat, tafakkur, ilohiy intilish kabi holatlar chuqur badiiy-falsafiy ifodasini topgan. Shu sababli 2003-yilda YuNESKO tomonidan "Shashmaqom" Insoniyatning og'zaki va nomoddiy madaniy merosining durdona namunasi sifatida rasman e'tirof etilishi ushbu san'atning nafaqat milliy, balki umumjahon ahamiyatga molik ekanligini yana bir bor tasdiqladi va shu bilan birga jahon hamjamiyati oldida uni asrab-avaylash, rivojlantirish va kelajak avlodlarga

Date: 1st September-2026

bus-butun yetkazish borasidagi mas'uliyatimizni yanada oshirdi.

Ammo bugungi globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyat mahsulotlarining kundalik hayotga chuqur singib borishi natijasida yosh avlod ongi va didi asosan tezkor, yengil qabul qilinadigan, ko'pincha g'arb yoki boshqa xalqlar madaniyatiga xos musiqiy janrlar ta'siriga tobora ko'proq tortilmoqda, bu esa o'z navbatida milliy an'anaviy musiqiy qadriyatlarga, xususan dutor ijrochiligi va maqom san'atiga bo'lgan qiziqishning sezilarli darajada pasayishiga olib kelmoqda, bunday holatning yuzaga kelishiga bir qancha ob'ektiv va sub'ektiv omillar sabab bo'lmoqda.

Birinchidan, an'anaviy ijrochilik maktablarida qo'llanilayotgan o'qitish metodikasi ko'p hollarda zamonaviy pedagogik-psixologik talablarga, yosh avlodning idrok etish xususiyatlariga va interaktiv ta'lim shakllariga to'liq mos kelmayapti.

Ikkinchidan, asrlar davomida shakllangan va o'z samaradorligini isbotlagan ustoz-shogird an'anasi bugungi kunda tobora zaiflashib, malakali, chuqur bilimli va tajribali pedagog-sozandalar safi kamayib bormoqda.

Uchinchidan, umumta'lim va musiqa ta'limi muassasalarining o'quv dasturlarida nazariy bilim bilan amaliy ijrochilik o'rtasida uyg'unlik va muvozanat yetarli darajada ta'minlanmagan, natijada o'quvchilarda mavzuga bo'lgan qiziqish susayib, uni faqat majburiy fan sifatida qabul qilish holatlari kuzatilmoqda.

To'rtinchidan, oilaviy tarbiyada milliy musiqiy merosga bo'lgan e'tibor va uni yosh avlodga singdirish borasidagi ongli yondashuv ko'pgina hollarda yetarli emas, aynan shu sabablarni chuqur tahlil qilish va ularga ilmiy-metodik jihatdan asoslangan yechimlar topish mazkur tadqiqotning bosh maqsadi va vazifasi bo'lib, bu borada bir qator dolzarb va amaliy ahamiyatga molik yo'nalishlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir, xususan, birinchi navbatda umumta'lim va musiqa ta'limi tizimida dutor va maqom san'atini nazariy hamda amaliy jihatdan bir-biriga uyg'unlashtirgan.

Zamonaviy modul asosidagi, bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi o'quv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish zarur, bunda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va idrok etish darajasi hisobga olinishi, dars jarayoni esa nafaqat texnik mahoratni, balki tarixiy-madaniy bilim va estetik tarbiyani ham qamrab olishi lozim, ikkinchidan, zamonaviy raqamli texnologiyalardan keng va samarali foydalanish, ya'ni sifatli video-darslar, interaktiv mobil ilovalar, virtual ustaxonalar va onlayn platformalar yaratish orqali dutor ijrochiligi texnikasini istalgan hudud va istalgan yoshdagi o'quvchiga yetkazish. Shuningdek nodir maqom yozuvlari, tarixiy audio va video arxivlarni raqamlashtirib, ularni ochiq va qulay shaklda ommaga taqdim etish muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bunday yondashuv an'anaviy san'atni zamonaviy avlod uchun yanada yaqin va tushunarli qiladi hamda uni saqlab qolishning ishonchli vositasiga aylanadi, uchinchidan, ustoz-shogird an'anasini institutsional darajada, ya'ni davlat va nodavlat tashkilotlari, ta'lim muassasalari va madaniyat idoralari tomonidan har tomonlama qo'llab-quvvatlash, tajribali xalq hunarmandlari, usta sozandalar va maqomxonlarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish, ularga munosib moddiy va ma'naviy rag'bat, ijtimoiy himoya

Date: 1st September-2026

hamda yuqori jamoatchilik e'tirofini ta'minlash zarur, to'rtinchidan, yosh dutorchilar va maqomxonlar o'rtasida muntazam ravishda respublika va xalqaro miqyosdagi ijodiy tanlovlar, festivallar, ustalar darslari va konsert dasturlarini tashkil etish orqali ularning ijodiy faolligini, o'zaro tajriba almashinuvini va milliy san'atga bo'lgan ishtiyoqini oshirish lozim, beshinchidan, oila va jamiyatning ushbu jarayondagi ishtirokini kuchaytirish, ot-onalar o'rtasida milliy musiqiy tarbiyaning ahamiyati to'g'risida keng qamrovli ma'rifiy-tashviqot ishlarini olib borish, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali dutor va maqom san'atini yoshlar orasida ijobiy va zamonaviy tarzda targ'ib qilish katta ahamiyatga ega, yuqorida sanab o'tilgan yondashuvlarning izchil va kompleks tarzda amaliyotga tatbiq etilishi natijasida bir qator ijobiy natijalarga erishish mumkin, jumladan yosh avlodda milliy musiqiy san'atga nisbatan barqaror, ongli va chuqur qiziqishning shakllanishi, asrlar osha shakllangan an'anaviy ijrochilik maktablarining uzluksizligi va davomiyligining ishonchli tarzda ta'minlanishi, milliy madaniy merosning zamonaviy shakl va vositalar orqali saqlanishi hamda jahon miqyosida yanada keng targ'ib qilinishi, shuningdek ma'naviy jihatdan barkamol, milliy qadriyatlarga chin dildan hurmat bilan qaraydigan, o'z tarixi va madaniyatidan faxrlanadigan yetuk yosh avlodning voyaga yetishi ta'minlanadi, xulosa qilib aytganda, dutor va maqom san'ati o'zbek xalqining ma'naviy hayotida asrlar davomida shakllanib, sayqallanib kelgan noyob va bebaho milliy meros bo'lib, uni asrab-avaylash, boyitish va kengusi avlodlarga to'liq holda yetkazish nafaqat madaniy-ma'rifiy vazifa, balki milliy ma'naviyat va o'zlikni saqlab qolishning strategik ahamiyatga molik davlat va jamiyat vazifasi hamdir, shu bois an'anaviy pedagogik tamoyillar bilan zamonaviy ta'lim metodlari, innovatsion texnologiyalar va ustoz-shogird tizimining uyg'un, ilmiy asoslangan tarzda birlashtirilishi yosh avlodda milliy musiqiy qadriyatlarga bo'lgan chuqur hurmat, mahorat va ishtiyoqni tarbiyalashning eng samarali va istiqbolli yo'li bo'lib, bu esa, o'z navbatida, milliy o'zlikni anglash, madaniy davomiyligini ta'minlash va kelajak avlodlar oldida o'z ajdodlarimiz qoldirgan bebaho merosga munosib vorislik qilish borasidagi eng muhim vazifalardan biri bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alaviya M. «O'zbek xalq marosim qo'shiqlari» Toshkent, Fan, 1974 y.-221 b.
2. Karomatov F. O'zbek xalqi muzika merosi (yigirmanchi asrda) Toshkent, 1985 y. 2-tom.
3. Ibrohimov O.A. «O'zbek xalq musiqa ijodi» (metodik tavsiyalar I qism), Toshkent, 1994 y.
4. Qahharov N.V. Vokal asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent. Iqtisod-moliya. 2008.
5. Akbarov I.A. Musiqa lug'ati. - T.: O'qituvchi, 1997.
6. Bahriev A.R. Talabalarda musiqiy idrok shakllanishi / Xalq ta'limi, №3/2002.
7. Jalilov M.R, Sadirov J.S. □Qo'shiqlar xrestomatiyasi. Toshkent, O'qituvchi, 1995 y.
8. Nurmatov X., Norxo'jaev N.. Musiqa 2- sinf. Toshkent, G'.G'ulom.
9. Nurmatov X., Norxo'jaev N.. Musiqa 3- sinf. Toshkent, G'.G'ulom.

Date: 1stSeptember-2026

10. Gazyev, J. J. (2021). VOCAL MUSIC OF UZBEK COMPOSERS. In *WORLD SCIENCE: PROBLEMS AND INNOVATIONS* (pp. 260-262).
11. Maxkamjanov, S. (2025). INNOVATION TECHNOLOGICAL MUSIC OF 'RGATISH NATIJALARIGA TA'SIRI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 428-430.
12. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. *JournalNX*, 9(11), 8-10.
13. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIC SAVODXONLIGI TUSHUNCHASI. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(36), 220-224.
14. Gazyev, J. J. R. (2024). UMUMTA'LIM MAKTEBLARIDA MUSIQADAN MADANIYATI O'QITUVCHILARINING MUSIQADAN MADANIYATI DARSLARIDA NOANANAVIY METODLARDAN FOYDALANISHI. *Oriental Art and Culture*, 5(3), 414-419.
15. Qodir o'g'li, M. S. (2025). INNOVATION TECHNOLOGICAL TUSHUNCHASI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(32), 87-91.
16. Gazyev, J. J. (2024). NAMANGAN VILOYATI TARIXI VA MADANIYATI DAVLAT MUZEYI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 456-465.
17. Qodir o'g'li, M. S. (2024). INNOVATION TECHNOLOGICAL VA ULARNING MUSIQADAN TALIMIDA QO'LLANILISHI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 3(28), 68-71.

